

УДК 336.02:332.14

Рекова Н. Ю.

Донбаська державна машинобудівна академія МОН України, м. Краматорськ

МЕТОДИКА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено теоретичні питання фінансової підтримки регіональної політики. Проведено аналіз наукових підходів до визначення результативності фінансової підтримки регіональної політики. Обґрунтовано методику оцінки результативності фінансової підтримки регіональної політики, яка базується на принципах економічного аналізу.

Ключові слова: фінансова підтримка, фінансове забезпечення, регіон, регіональна політика, оцінка результативності.

Постановка проблеми. Наслідки глобальної економічної кризи, безліч внутрішніх проблем національної економіки, загрози та негативний вплив зовнішнього середовища, визначені у Щорічному Посланні Президента до Верховної Ради України [1], є основними причинами нестабільності вітчизняної економіки на національному рівні, та, як наслідок, на рівні регіонів. У зв'язку з цим, основною умовою регіонального розвитку виступає така державна політика, яка забезпечить сталий соціально-економічний розвиток регіонів на базі врахування їх потенціалу та можливих загроз з боку зовнішнього середовища.

Відомо, що результативна підтримка регіональної політики забезпечує збалансоване зростання фінансових ресурсів у всіх ланках фінансової системи регіонів, необхідних для реалізації соціально-економічних програм розвитку територій. На жаль, в сучасних умовах регіональна політика в Україні не вирішує в повній мірі багатьох завдань сталого розвитку. Серед них – підвищення інвестиційної привабливості регіонів, розвиток малого підприємництва, розвиток регіональних фінансових ринків, повноцінне фінансове забезпечення програм інноваційного розвитку території регіону, фінансове самозабезпечення регіонів тощо. Можливості вирішення пріоритетних регіональних проблем економічного зростання і структурних перетворень, а також підвищення рівня життя населення багато в чому пов'язані з фінансовою забезпеченістю регіону. В умовах, коли місцеві бюджети формуються переважно за рахунок міжбюджетних трансфертів, регіонам складно фінансово підтримувати самостійну політику і приймати незалежні від центральних органів влади та управління рішення щодо фінансування інвестиційних проектів та цільових програм з розвитку територій. Тому обґрунтування ефективної методики, заснованої на принципах економічного аналізу, сприятиме обґрунтуванню результативності фінансової підтримки регіональної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління соціально-економічним розвитком регіонів, фінансової підтримки їх сталого соціально-економічного розвитку, методологічного забезпечення такої підтримки знайшли відображення в працях вітчизняних і зарубіжних вчених.

Концептуальні основи теорії управління регіональним розвитком визначено в працях таких сучасних зарубіжних дослідників, як А. Аскані, Р. Кресценці та С. Яммаріно [2]; П. Нейкем [3]; Р. Стуг [4]; П. Чешир і С. Магріні [5] та інших. Різні аспекти розвитку регіональної економіки України в сучасних умовах представлено в напра-

цюваннях В. П. Семиноженка та Б. М. Данилишина [6], колективу авторів під керівництвом С. Л. Шульц [7], колективу авторів під керівництвом В. Є. Воротіна та Я. А. Жаліла [8] та інших вчених.

Нові підходи до дослідження фінансової підтримки національної економіки запропоновано в роботах Н. В. Кузьминчук [9], Ю. О. Мазур [10], колективу авторів під керівництвом Л. Л. Тарангул [11] та інших фахівців в сфері фінансів.

Методичному забезпеченню управління сталим розвитком територій стратегій присвячені праці Н. В. Апатової та Р. Ш. Меджитової [12], В. П. Вишневецького [13], А. Х. Єстаф'євої [14], Г. Б. Поляка [15], Т. В. Сало [16] та інших зарубіжних та вітчизняних вчених.

В таких наукових роботах досліджуються напрями реформування економіки, аналізуються проблеми соціально-економічного розвитку на державному та регіональному рівні. Проте, недостатня ступінь розробленості багатьох аспектів методичного забезпечення фінансової підтримки регіональної політики України роблять цю тему актуальною та такою, що потребує подальшого дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема вимагає подальших досліджень з урахуванням мінливих умов і сучасних реалій розвитку економіки України. Багато питань теорії та практики побудови та реалізації національної фінансової політики розвитку регіонів вимагають нового переосмислення. На сьогоднішній день не існує цілісної методології фінансового забезпечення різних аспектів регіонального розвитку, відсутній чітко пророблений механізм фінансової підтримки регіонального розвитку, зокрема, через відсутність єдиної методики, заснованої на принципах економічного аналізу. Недостатньо ефективними залишаються інструменти бюджетної та податкової політики з позицій прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України. Обмеженість наукового уявлення про ефективні механізми, інструменти, методичні підходи до оцінки результативності фінансової підтримки соціально-економічного розвитку регіону зумовили необхідність проведення подальшого наукового дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування методичного забезпечення, яке дозволяє оцінити результативність фінансової підтримки регіональної політики у державі.

Виклад основного матеріалу. В умовах інтеграції з країнами Європейського Союзу фінансова підтримка соціально-економічного розвитку регіонів України реалізується через структурні реформи в сфері бюджетно-податкового законодавства з

метою формування додаткових надходжень до місцевих бюджетів і результативних напрямів витрачання місцевих доходів.

В історії економічної думки впливу держави на регіональний розвиток економіки приділялося достатньо уваги. Так, представниками класичної школи політичної економії (У. Петті, А. Смітом, Д. Рікардо) такий вплив розглядався, як заміщення приватних витрат державними. При цьому, вважалося, що податки не сприяють розвитку виробництва, а функції держави у вигляді втручання в економіку регіону повинні бути зведені до мінімуму. Вона повинна охороняти мир, власність та правосуддя та не впливати на суспільне виробництво. Навпаки, кейнсіанська економічна школа на чолі з Дж. М. Кейнсом дотримувалася поглядів щодо втручання держави в економіку її регіонів шляхом активного використання інструментів фінансової політики. За таким підходом фінансова підтримка регіональної політики має важливе значення в умовах управління економікою регіону. На думку представників неокласичної економічної теорії (Дж. Міля, Г. Сіджвіка, А. Пігу) роль держави в управлінні економікою країни повинна зростати, але мати обмежений характер. За інституціональним підходом (Д. Гелбрейт, Дж. Кларк, У. Мітчелл) держава, як інститут влади, відіграє важливу роль у стимулюванні розвитку її територій через виконання соціальних та економічних функцій. Прихильники концепції «неокласичного синтезу» (В. Леонтьєв, Самуельсон, Дж. Хікс) виступають за проведення активної фінансової політики у державі.

Сучасна економічна теорія розглядає фінансову підтримку регіональної політики у державі як один із головних напрямів сталого соціально-економічного розвитку її територій, що обумовлено існуванням значних диспропорцій між різними регіонами в країнах. Для цього в багатьох країнах світу впроваджуються комплексні стратегії та інноваційні програми з метою сприяння сталому економічному зростанню та зайнятості в слабких регіонах. Так, наприклад, європейська регіональна політика має такі основні напрями [17, с. 5]:

- сприяння економічному зближенню через надання фінансової підтримки менш розвиненим регіонам, щоб зменшити своє відставання від більш розвинених;

- реалізація заходів, спрямованих на поліпшення регіональної конкурентоспроможності та зайнятості.

Для оцінки результативності фінансового забезпечення регіонів використовуються різні методичні підходи. В деяких з них (наприклад, у роботах М. Гапонюка та інших [18, с. 22] або О. Сукача [19]) запропоновано використовувати абсолютні та відносні показники, що стосуються доходів та витратків місцевих бюджетів та залежності їх обсягу від величини міжбюджетних трансфертів.

Такі вітчизняні науковці, як О. Кириленко [20] та О. Сунцова [21] аналізують результативність фінансової підтримки регіональної політики за допомогою чинників, що визначають податковий потенціал регіону [20, с. 66; 21, с. 28]; фінансові можливості регіональної політики [21, с. 346]; фінансову забезпеченість регіону.

Аналіз вітчизняного досвіду щодо визначення комплексної методики економічного аналізу результативності фінансової підтримки регіональної політики показує, що її формування знаходиться на стадії розвитку. На сучасному етапі

вона складається з методів, які відрізняються за складністю та достовірністю. Серед них деякі базуються на експертних оцінках (наприклад, методи «мозкового штурму» або Делфі); визначенні коефіцієнту податкової лояльності на базі сукупності галузевих чинників відповідного регіону [14; 22; 23]; дотриманні принципів побудови податкової системи шляхом зіставлення існуючих та фундаментальних принципів; визначенні податкового навантаження; використанні кореляційного та регресійного аналізу.

Недоліками визначених методів є такі:

- для методу експертних оцінок – суб'єктивний характер отриманих результатів;

- для методу визначення податкової лояльності – складність та необхідність врахування багатьох чинників, які відрізняються за регіонами;

- для методу дотримання принципів побудови податкової системи – вплив таких принципів не підлягає кількісному виміру;

- для методу визначення податкового навантаження – обмеженість в обґрунтуванні висновків щодо результативності фінансової підтримки регіональної політики;

- для методу кореляційного та регресійного аналізу – відсутність єдиного підходу до визначення взаємозв'язаних чинників.

Методика економічного аналізу результативності фінансової підтримки регіональної політики має спиратися на визначення таких складових, як критерій, сукупність фінансових коефіцієнтів та коефіцієнтів ефективності.

Враховуючи результати дослідження Г. Поляка [15, с. 84-85], підхід до визначення результативності фінансової підтримки регіональної політики за допомогою відповідних критеріїв представлено в табл.

Таблиця
Критерії результативності фінансової підтримки регіональної політики

Фінансовий коефіцієнт	Значення	Результативність
Автономії власних доходів місцевого бюджету	0,6-0,8	Абсолютна
	0,4-0,5	Нормальна
	0,2-0,3	Нестійка
	0,05-0,1	Кризова
Частки офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів	0,2-0,4	Абсолютна
	0,5-0,6	Нормальна
	0,7-0,8	Нестійка
	0,9-0,95	Кризова
Бюджетної заборгованості місцевих бюджетів	0,1-0,15	Абсолютна
	0,2-0,25	Нормальна
	0,3-0,35	Нестійка
	0,4-0,5	Кризова

Джерело: розроблено автором на основі [15, с. 84-85].

Коефіцієнт автономії власних доходів місцевого бюджету (y_1) визначається, як

$$y_1 = \frac{x_1}{x_2},$$

де x_1 – обсяг власних доходів місцевих бюджетів; x_2 – обсяг доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів.

Якщо такий коефіцієнт має низьке значення, то завдання регіональної політики полягає в пошуку альтернативних джерел зростання власних доходів місцевого бюджету.

Оцінка результативності фінансової підтримки регіональної політики передбачає визначення міжбюджетних трансфертів у місцевих доходах (y_2), а також коефіцієнту бюджетної заборгованості місцевого бюджету (y_3), а саме:

$$y_2 = \frac{x_3}{x_2},$$

$$y_3 = \frac{x_4}{x_5},$$

де x_3 – сукупний обсяг міжбюджетних трансфертів; x_4 – обсяг боргу місцевого бюджету, виражений величиною дефіциту місцевого бюджету; x_5 – сукупний обсяг видатків зведеного бюджету.

Розрахунок коефіцієнту y_3 може проводитися двома способами. У першому випадку розглядається x_4 як різниця між витратами і отриманими доходами місцевого бюджету. У другому випадку для визначення показника x_4 із загальних видатків місцевих бюджетів віднімаються наявні доходи. Якщо така різниця є меншою 0, то y_3 приймається рівним нулю.

Висновки про результативність фінансової підтримки регіональної політики доцільно доповнити розрахунком показників економічної та соціальної ефективності.

Економічна ефективність фінансової підтримки регіональної політики розраховується, як

$$y_5 = \frac{x_6}{x_7},$$

де x_6 – обсяг валового регіонального продукту; x_7 – загальний обсяг видатків місцевого бюджету.

Вона характеризує частку ВРП, що виробляється регіоном, в умовах витрат місцевого бюджету на регіональний розвиток.

Соціальна ефективність фінансової підтримки регіональної політики розраховується, як

$$y_6 = \frac{x_8}{x_9},$$

де x_8 – обсяг доходів населення регіону у розрахунку на одну особу; x_9 – загальний обсяг видатків місцевого бюджету у розрахунку на одну особу.

Така ефективність виражається часткою доходів населення в розрахунку на одну особу у загальній величині видатків місцевого бюджету у розрахунку на одну особу.

Для визначення результативності фінансової підтримки регіональної політики також необхідно враховувати обсяг видатків місцевого бюджету. Для абсолютної фінансової підтримки регіону їх

мінімальна загальна величина має бути меншою, ніж сума власних доходів місцевого бюджету та офіційних трансфертів. Нормальна фінансова підтримка регіону характеризується збалансованістю мінімальної величини видатків місцевого бюджету з сукупністю його власних доходів та міжбюджетних трансфертів. При нестійкій фінансовій підтримці регіональної політики спостерігається рівновага між мінімальним обсягом місцевих видатків з сукупністю власних доходів місцевого бюджету, офіційних трансфертів та додатково залучених фінансових ресурсів. Кривозу підтримку регіону характеризує значення мінімальних видатків місцевого бюджету, більше, ніж сума власних доходів місцевого бюджету та офіційних трансфертів до нього.

Отже, в умовах реформування бюджетного та податкового законодавства в Україні комплексне використання методики економічного аналізу результативності забезпечення регіону фінансовими ресурсами за допомогою універсальних критеріїв, фінансових коефіцієнтів та коефіцієнтів ефективності дозволяє в рамках регіональної політики, що проводитиметься, виявити загрози з соціально-економічного розвитку регіонів держави і, як наслідок, вжити відповідні заходи щодо ліквідації можливих наслідків таких загроз.

Висновки і пропозиції. Запропонована методика економічного аналізу результативності фінансової підтримки регіональної політики за допомогою запропонованих критеріїв, фінансових коефіцієнтів та коефіцієнтів ефективності має практичне значення для оцінки фінансового стану регіонів України, а саме:

- розрахунок даних коефіцієнтів дозволяє обґрунтувати обсяг фінансової підтримки регіональної політики;

- такі коефіцієнти надають можливість більш прозоро уявити фінансову ситуацію в регіоні, в тому числі виявити платоспроможність кожного регіону, тобто наскільки той чи інший регіон дієдатний у формуванні доходів бюджету;

- у сукупності коефіцієнти дозволяють оцінити структуру бюджетів органів місцевого самоврядування;

- при розрахунку коефіцієнтів за роками відстежується зміна результативності фінансової підтримки регіональної політики у динаміці.

Напрямом подальших наукових досліджень є обґрунтування особливостей фінансового забезпечення регіонів України в умовах зміни формату регіонального управління та реформування національної податкової системи.

Список використаних джерел:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К.: НІСД, 2016. – 688 с.
2. Ascani A. Regional economic development [Electronic resource] / A. Ascani, R. Crescenzi, S. Iammarino // Search Working Paper. – 2012. – WP1/03. – 26 p. – Mode of access: <http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2012/02/WP-1.3.pdf>
3. Nijkamp P. The «resourceful region». A new conceptualization of regional development strategies / P. Nijkamp // Investigaciones Regionales – Journal of Regional Research. – 2016. – Iss. 36. – P. 191-214.
4. Stough R. R. Entrepreneurship and Regional Economic Development: Some reflections / R. R. Stough // Investigaciones Regionales – Journal of Regional Research. – 2016. – Iss. 36. – P. 129-150.
5. Cheshire P. Endogenous processes in European regional growth: Convergence and policy / P. Cheshire, S. Magrini // Growth and Change. – 2000. – № 31. – P. 455-479.
6. Семиноженко В. П. Новый регионализм / В. П. Семиноженко, Б. М. Данилишин. – К.: Наукова думка, 2005. – 158 с.
7. Регіональна структурна політика: сучасні тенденції та нові виклики: Монографія / За заг. ред. С. Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016. – 328 с.
8. Державне управління регіональним розвитком України: Монографія / За заг. ред. В. Є. Воротина, Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
9. Кузьминчук Н. В. Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації: Монографія / Н. В. Кузьминчук. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 624 с.

10. Mazur J. O. Evaluation of investment and innovative development of Ukrainian economy: evolutionary approach / J. O. Mazur // *Economy of Industry*. – 2014. – № 1 (65). – P. 44-55.
11. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: Монографія / За заг. ред. Л. Л. Тарангул; Нац. унів-т ДПС України. – Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. – 532 с.
12. Апатова Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів / Н. В. Апатова, Р. Ш. Меджитова // *Економіка Крима*. – 2010. – № 4 (33). – С. 104-107.
13. Налоговая политика: методология, теория и практика: Монография / Под общ. ред. В. П. Вишневого / НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2011. – 532 с.
14. Евстафьева А. Х. Методы оценки эффективности налоговой политики региона / А. Х. Евстафьева // *Вестник Пермского университета*. – 2013. – Вып. 3 (18). – С. 23-31.
15. Бюджетная система России / Под ред. Г. Б. Поляка. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 550 с.
16. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т. Сало // *Ефективність державного управління*. – 2013. – Вип. 35. – С. 324-330.
17. Европейская региональная политика: источник вдохновения для стран, которые не входят в ЕС? Применение принципов и обмен опытом [Электронный ресурс] / Под. ред. Р. Гюле. – Люксембург, 2009. – 16 с. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_ru.pdf
18. Гапонюк М. А. Місцеві фінанси / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Бураченко, А. А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2002. – 184 с.
19. Сукач О. Методика визначення фінансової забезпеченості регіону / О. Сукач // *Формування ринкової економіки в Україні*. – 2009. – Вип. 19. – С. 449-453.
20. Муніципальні фінанси: Навч. посіб. / За ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
21. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: Навч. посіб. / О. О. Сунцова. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
22. Кучерова Г. Ю. Моделювання податкової свідомості в середовищі конфлікту інтересів суб'єктів оподаткування. Моделювання та інформаційні технології в економіці: Монографія / Г. Ю. Кучерова / За заг. ред. В. М. Соловйова. – Черкаси: Брама-Україна, 2014. – С. 228-246.
23. Маринчук С. Г. Модель реалізації механізму податкової оптимізації суб'єкта господарювання з урахуванням лояльності / С. Г. Маринчук // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2014. – Вип. 9. – Ч. 4. – С. 216-220.

Рекова Н. Ю.

Донбасская государственная машиностроительная академия
МОН Украины, г. Краматорск

МЕТОДИКА ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Резюме

Исследованы теоретические вопросы финансовой поддержки региональной политики. Проведен анализ научных подходов к определению результативности финансовой поддержки региональной политики. Обоснована методика оценки результативности финансовой поддержки региональной политики, которая базируется на принципах экономического анализа.

Ключевые слова: финансовая поддержка, финансовое обеспечение, регион, региональная политика, оценка результативности.

Rekova N. Yu.

Donbas State Engineering Academy
of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk

METHODOLOGY OF ECONOMIC ANALYSIS OF THE FINANCIAL SUPPORT EFFECTIVENESS OF REGIONAL POLICY

Summary

The theoretical questions of the financial support of regional policy were investigated. The analysis of scientific approaches to determining the effectiveness of financial support of regional policy was conducted. The methodology for evaluating the effectiveness of financial support of regional policy, based on the principles of economic analysis, was substantiated.

Key words: financial support, financial security, region, regional policy, evaluation of effectiveness.